

קִנְטָרִס

לֹא תִכְעַס

יְהוּדֵי מַאֲמִין אֵינוּ כּוֹעֵס

חיבור זה ושאר חיבורים ניתן להוריד באתר:

<http://www.dnoam.022.co.il>

דוא"ל: daniadn@gmail.com

בס"ד, טבת תשפ"ג

שלום רב לאוהבי תורתך,

הרי לפניכם ליקוט קצר מדברי רבותינו על השקפת
התורה על תכונת הכעס.

את הליקוט חתמנו בדברים כלליים של הרב יעקב משה
חרל"פ זצ"ל בעניין הזיקה בין האמונה למידות מתוקנות.

בס"ד הוספתי באור קצר בגוף המקורות.

בברכת לימוד פורה,

דן סתר

רמב"ם

משנה תורה, הלכות דעות, ב ג

וְכֵן הַפֶּעַס, מִדָּה רְעָה הִיא עַד לְמֵאוֹד וְרֵאוּי לְאָדָם
שֶׁיִתְרַחֵק מִמָּנָה עַד הַקְּצָה הָאֲחֵר וְיִלְמַד [-ירגיל] עֲצָמוֹ שְׁלֹא
יִכְעַס וְאִפִּילוֹ עַל דָּבָר שֶׁרֵאוּי לְכַעַס עָלָיו. כּו' וּבַעֲלֵי כַּעַס
אֵין חֵייהֶם חַיִּים לְפִיכָף צוּי לְהִתְרַחֵק מִן הַפֶּעַס עַד שֶׁיִּנְהַיֵּג
[-שירגיל] עֲצָמוֹ שְׁלֹא יִרְגִישׁ [-יתרגש לכעוס] אִפִּילוֹ לְדַבְרִים
הַמְּכַעֲסִים [-המצדיקים לכאורה לכעוס]. וְזוֹ הִיא הַדְרָךְ
הַטּוֹבָה.

אורחות צדיקים

שער הכעס

אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (נְדָרִים כב ב): כִּי כָּל הַכּוֹעֵס עַל בֶּן אָדָם מִסּוּיָם, וּדְאִי
שֶׁהוּא כּוֹעֵס עָלָיו מֵתוֹךְ עֲמֵדָה שֶׁל אִי-הַחֲשַׁבְתָּ אוֹתוֹ אָדָם, שֶׁהָרִי הוּא לֹא
חוֹשֵׁב עַל הַהִשְׁלָכוֹת הַשְּׁלִילִיוֹת שֶׁל הַשְּׁפַעַת הַכּוֹעֵס עַל אוֹתוֹ אָדָם, אֲךָ לֹא
רַק זֶה, אֲלֵא - אִפִּילוֹ שֶׁכִּינָה - בִּיטוּי לְאוֹר ה' הַשּׁוֹכֵן בְּעוֹלָם וּמְנַהֵיגוֹ -
אֵינָה חֲשׁוּבָה כְּנֶגְדּוֹ. מִשְׁמַע, שֶׁאִפִּילוֹ אֶת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִסּוּבֵב
כָּל הַסִּיבּוֹת וְעִילַת הָעִילוֹת, הוּא מִבְּטָל כְּבִיכּוֹל מִנוֹכַחְתּוֹ בְּעוֹלָם כִּשֶׁהוּא
כּוֹעֵס עַל חֲבִירוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים י ד): "רָשָׁע כָּגֵבָה אָפוּ בַל יִדְרֹשׁ
אֵין אֱלֹהִים כָּל מִזְמוֹתָיו".

**וְאָמַר הַחֶכֶם (פסחים קיג ב): שְׁלֹשָׁה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹהֲבֵם,
וְאֶחָד מֵהֶם - מִי שְׁאִינוּ נוֹעֵס.**

**הַפְּעֵסוּ, אֵין לוֹ חֵן בְּעֵינֵי הַבְּרִיּוֹת, אַךְ לֹא רַק זֹאת, אֵלֶּא: וְהוּא
שְׁנוֹא בְּעֵינֵיהֶם, וּמִתּוֹךְ כִּף אֵין מַעֲשָׂיו מְקַבְּלִים בְּעֵינֵי
הַבְּרִיּוֹת, וְאֶפִּילוּ אִם יֵשׁ בִּידוֹ תוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים אֵין
הָעוֹלָם לְמִדִּים מְמוֹנָו. כִּי אוֹמְרִים כְּמֵאמֶר הַגְּמָרָא עַל מִי שְׁאֵין דִּיבּוּרוֹ
בְּנַחַת עִם הַבְּרִיּוֹת (יומא פו א): "אֵוִי לוֹ לִפְלוּנִי שְׁלֵמַד תּוֹרָה, אֵוִי לוֹ לֵאבִיו
שְׁלֵמַדוֹ תּוֹרָה, אֵוִי לוֹ לְרַבּוֹ שְׁלֵמַדוֹ תּוֹרָה. פְּלוּנִי שְׁלֵמַד תּוֹרָה רָאוּ כְּמָה
מְקוֹלְקֵלִין מַעֲשָׂיו וְכְמָה מְכוּעָרִין דְּרַכְיוֹ."**

**וְהִזְהַר בָּךְ מְאֹד, שְׁלֹא תַעֲשֶׂה שׁוֹם קְלֵקוּל מִתּוֹךְ כְּעֵסָךְ, כִּי
אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (שבת קה ב): הַמְּקָרַע בְּגָדָיו וְהַמְּפַזֵּר מְעוֹתָיו
וְהַמְּשַׁבֵּר כְּלָיו בְּחֻמָּתוֹ יֵהֵא בְּעֵינֶיךָ כְּעוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה, מִדּוּעָ?
שֶׁכֶּף אֲמוֹנָתוֹ שֶׁל יֵצֵר הָרַע: הַיּוֹם אוֹמֵר לוֹ "עֲשֵׂה כִּף", וְלִמְחָר
אוֹמֵר לוֹ "לֵךְ עֲבֹד עֲבוּדָה זָרָה", וְהוֹלֵךְ וְעוֹבֵד. וּבַעֲבוּר כִּן
כְּתוּב (תהלים פא י): "לֹא יִהְיֶה בָּךְ אֵל זָר", אֵיזְהוֹ אֵל זָר שֶׁהוּא
בְּקִרְבּוֹ שֶׁל אָדָם? הֵוִי אוֹמֵר - זֶה יֵצֵר הָרַע! רְאֵה, אֵיךְ הַיֵּצֵר
הָרַע מִתְגַּבֵּר בְּאָדָם בְּעַת הַפְּעֵס.**

וּמִי שְׂרָגִיל בְּכַעַס, אֵין חַיִּי חַיִּים (פסחים קיג ב), וְאֵינוֹ שְׂמַח
לְעוֹלָם, וְכִיּוֹן שְׂאִינוֹ שְׂמַח, אֵינוֹ מְקַבֵּל מְאֲרָעוֹתָיו בְּאַהֲבָה
וּבְשִׂמְחָה, וְאֵינוֹ מְצַדִּיק עָלָיו אֶת הַדִּין, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְעַבֵּד אֶת
הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּשִׂמְחָה. כְּשֶׁאָדָם שְׂרוּי בְּתַעֲנִית, אוֹ כְּשֶׁהוּא
בְּשׁוֹם צָרָה, אִזּוֹ הַכַּעַס מְאֹד בְּלִבּוֹ כֵּן הַמִּילָה כַּעַס מִשְׁמַעוֹתָה צַעַר
(עיין היטב שמואל א א ו), לְכֵן בְּזִמְנֵים הָאֵלּוּ צָרִיךְ לִזְהַר בְּיוֹתֵר
שֶׁלֹּא יִכְעַס בְּכַעַס שֶׁאֵינוֹ עוֹסְקִים בּוֹ כֵּן, שְׁעִנִּינִי וְרַתְחָא.

וְדַע, כִּי גִמֹר שְׂכָלוֹ שֶׁל אָדָם הוּא שְׂיִמְשַׁל בְּכַעַסוֹ זֹאת הַשְּׁלִימוֹת
הַשְּׂכֵלִית, תְּכֵלִית הַשְּׂכָל, לְשִׁלוֹט עַל הַמִּידוֹת, בְּבַחֲנִית "כֹּה אָמַר ה' אֵל
יִתְהַלֵּל חֲכָם בְּחֻכְמָתוֹ וְאֵל יִתְהַלֵּל הַגְּבוּר בְּגִבּוּרָתוֹ אֵל יִתְהַלֵּל עֹשֶׂיֶר בְּעֲשָׂרוֹ;
כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשְּׂכָל וְיִדַע אוֹתִי" (ירמיהו ט כב-כג), כְּמוֹ
שֶׁנֶּאֱמָר (משלי יט יא): "שְׂכָל אָדָם הָאָרִיךְ אֶפּוֹ" הָאֲרַכְת אִף הִיא
בִּיטוּי לְסַבְלָנוֹת. הַכַּעַס נוֹטֶה מְאֹד אֶל הַגְּאוּוּה, וְאֵין הַכּוֹעֵס
נִמְלֵט מִן הַגְּאוּוּה.

רבי אלעזר אזכרי

ספר חרדים, מצוות עשה, פרק א אות מב

בְּזֶה־ר בְּפִרְשֵׁת תְּצַוֶּה אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאֵי דְהַכּוֹעֵס, הַנִּשְׁמָה
הַקְּדוּשָׁה מְסַתֵּלֵק מִמֶּנּוּ וְשׁוֹרֶה בְּמִקּוֹמָהּ רוּחַ רָעָה, וְאוֹתָהּ רוּחַ
רָעָה הִיא בְּבַחֲיִינַת עֲבוּדָה זָרָה הַנִּקְרָאת "אֵל זָר", וְעַל זֶה נֶאֱמַר
בַּתְּהִלִּים (פא י) "לֹא יִהְיֶה בָּךְ אֵל זָר" וְכֹתִיב בִּישְׁעֵיהוּ (ב כב) "חֲדָלוּ
לָכֶם מִן הָאָדָם" הַכַּעֲסוֹ, אֲשֶׁר בְּכַעֲסוֹ הַחֲלִיף הַנִּשְׁמָה הַקְּדוּשָׁה
בְּעֲבוּדָה זָרָה, וְזֶהוּ פְרוּשׁ הַמִּשְׁךְ הַפְּסוּק "אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאָפּוֹ כִּי
בַמָּה נִחְשָׁב הוּא", וְדִרְשׁוּ חַכְמִים בְּגִמְרָא (בְּרִכּוֹת יד א, סוּטָה ד ב) אֵל
תִּקְרָא "בַּמָּה" אֵלָּא "בַּמָּה" כְּלוֹמַר כִּי הוּא - הַכַּעֲסוֹ - עֲצָמוֹ
נִחְשָׁב עֲבוּדָה זָרָה ('במה' היא שם נרדף לעבודה זרה, כמו שכתוב
למשל: "וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת בְּמִתִּיכֶם" (ויקרא כו ל)), וְעַל זֶה רָמַז לָנוּ
הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּתּוֹרָה בְּפִרְשֵׁת כִּי תִשָּׂא (שְׁמוֹת לד יז) "אֱלֹהֵי
מִסְכָּה לֹא תַעֲשֶׂה לָּךְ", כְּלוֹמַר, לֹא תַעֲשֶׂה עֲצָמְךָ עֲבוּדָה זָרָה
(וְכֹתֵב הַחִיד"א (צְפוּרָן שְׁמִיר, יא קפז) "יִזְהַר שְׁלֹא יִזְרוּק שׁוֹם דָּבָר בְּחַמְתּוֹ
כִּי הוּא תְּקֻרֹבֶת לְעֲבוּדָה זָרָה, וְסִטְרָא אַחְרָא אוֹמֶרֶת: דָּא קֶרְבַּנָּא דְאַקְרִיב
לְהוּ פְּלִינְיָא") וְהִינּוּ - שְׁזָה מִתְּמַמֵּשׁ - עַל יְדֵי שְׁתַּאֲחִז בְּמִידַת הַכַּעֲס;
וְהָרִי זֶה אֶחָד מֵאִיסוּרֵי 'לֹא תַעֲשֶׂה' וְסִמְיָךְ לָהּ - וְסִמְכָה הַתּוֹרָה
לְפִסּוּק הַנּוֹכַח אֶת הַפְּסוּק - "אֶת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר" (שְׁמוֹת לד יח)
לְמִצְוֹת עֲשֶׂה, כְּדִי שִׁיֵּהָ רָמַז לְאָדָם שִׁישְׁמֹר אֶת הַנִּשְׁמָה
הַקְּדוּשָׁה שְׁבוּ וְלֹא תִפְרָד מִמֶּנּוּ עַל יְדֵי הַכַּעֲס אֵלָּא יִהְיֶה לְבוֹ
נַח וּמִישָׁב תִּמְיֵד וְעַל זֶה אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ הַנֶּעֱלָם שְׁנִרְמַז דָּבָר זֶה

בַּתּוֹרָה בפסוק (בראשית ו ח) **"וְנַח מֵצֵא חֵן בְּעֵינֵי ה'", פְּלוֹמֵר,**
עַל יְדֵי שֶׁהָיָה לְבוֹ תַמִּיד נַח וּמִיֶּשֶׁב נאמר עליו **שֶׁמֵּצֵא חֵן בְּעֵינֵי**
ה', דְּכַל נִיחָא מְסֻטְרָא דְקִדְשָׁה - שכל דבר נוח הוא מצד הקדושה
- וְכַל רְגִזָּא מְסֻטְרָא דְמְסֻטְרָא - וכל דבר רוגז הוא מצד הטומאה,
וְכַתִּיב בַּתּוֹרָה - וכתוב אחרי הפסוק שנוח מצא חן בעיני ה' (שם פס'
 ט): **"אֱלֹהֵי תוֹלְדוֹת נַח** [נח איש צדיק תמים הָיָה בְּדִרְתּוֹ אֶת הָאֱלֹקִים
 הַתְּהַלֵּךְ נַח]" **שֶׁלְשָׁה פְעָמִים נַח,** כדי שנוכל לדרוש: **שֶׁמֵּתוֹךְ שְׁלֵבוֹ**
נַח וּמִיֶּשֶׁב מְאֹד יְהִיָּה נַח בְּדַבּוּרוֹ, נַח בְּהִלּוּכוֹ, נַח בְּמַעֲשָׂיו.
וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמְקָרָאוֹת יוֹצְאִין מְדֵי פְשׁוּטָן וכאשר נכתב
"אֱלֹהֵי מִסְכָּה לֹא תַעֲשֶׂה לָךְ" הפשט אמור באיסור עבודה זרה, הרי שאף
 על פי כן **דַּרְךְ רְמִזָּא נְאֻמְרָא בְּהֵם לְמֹשֶׁה בְּסִינֵי כָּל אֱלוֹ הַדְּבָרִים**
הַמְאֻמְרִים באיסור הכעס ולכן אנו מחשיבים את איסור הכעס ל**"עֲנָף**
מִצְוָה".

רבי משה חיים לוצאטו

מסילת ישרים, פרק יא

וְנִדְבַר עֵתָה מִן הַפֶּעַס. הִנֵּה יֵשׁ הַרְגָזוֹן שְׁאִמְרוּ עָלָיו: "כָּל הַכּוֹעֵס כְּאֵלוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים" (רמב"ם הלכות דעות ב ג^א), וְהוּא הַנִּכְעָס עַל כָּל דָּבָר שֶׁיַּעֲשֶׂוּ נֶגְדַּ רְצוֹנוֹ וּמִתְמַלֵּא חֲמָה עַד שֶׁכָּבַר לְבוֹ בַּל עֲמוּ וְעֲצָתוֹ נִבְעָרָה², וְהִנֵּה אִישׁ כְּזֶה כְּדָאֵי לְהַחְרִיב עוֹלָם מְלֵא אִם יִהְיֶה יִכְלֵת בְּיָדוֹ, כִּי אֵין הַשֶּׁכֶּל שׁוֹלֵט בּוֹ כָּלָל, וְהוּא סָר טַעַם מִמֶּשׁ כְּכֹל הַחַיּוֹת הַטּוֹרְפוֹת, וְעָלְיוֹ נֶאֱמָר (איוב יח ד): "טֹרֵף נִפְשׁוֹ בְּאָפוֹ, הַלְמַעֲנָף תַּעֲזֹב אֲרָץ", וְהוּא קָל וְדָאֵי לְעֵבֵר כָּל מִינֵי עֲבֻרוֹת שֶׁבְּעוֹלָם אִם חֲמָתוֹ תִּבְיָאֵהוּ לָהֶם, כִּי כָּבַר אֵין לוֹ מִנֵּיעַ אַחֵר אֶלָּא כְּעֶסוֹ, וְאֵל אֲשֶׁר יִבְיָאֵהוּ יִלָּף.

וַיֵּשׁ כְּעֶסֶן רְחוֹק מִזֶּה, וְהוּא שְׁלֵא עַל כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יְבוֹאֵהוּ

1. כתב בעל ה'בני בנימין' על הרמב"ם (דעות ב ג), וזו לשונו: לא נמצא לשון זה בשום מקום שדברו חז"ל מענין הכעס. עיין שבת (קה ב), נדרים (כב א), וכמדומני שנמצא במדרש הנעלם ואינו תחת ידי לציין מקומו. אך גם הוא לא היה בימי רבינו כנודע. עכ"ל. והוא בזוהר תצווה, כך העיר הרב הגאון מהר"א מוויען בשו"ת יד אלעזר סימן לב להגר"ץ חיות, עיין שם. ואנכי מצאתי זה מפורש גם בזוהר בראשית דף כז ב.

2. "ענין כסילות, כמו (תהלים צב ז): "איש בער לא ידע"" (מצודת ציון ישעיהו יט יא).

שלא כרצונו, אם קטן ואם גדול, יבער אפו, אך בהגיעו להרגיש - ירגז ויכעס כעס גדול, והוא שקראוהו חכמינו זכרונם לברכה (אבות ה יא): "קשה לכעס וקשה לרצות"³, וגם זה רע ודאי, כי כבר יכולה לצאת תקלה רבה מתחת ידו בזמן הפעם ואחרי כן לא יוכל לתקן את אשר עותו.

ויש כעסן פחות מזה - שלא יכעס על נקלה, ואפלו כשיגיע לכעס יהיה כעסו כעס קטן ולא יסור מדרכי השכל, אך עודנו ישמר עברתו, והנה זה רחוק מן ההפסד יותר מהראשונים שזכרנו, ואף גם זאת ודאי שלא הגיע להיות נקי, כי אפלו זהיר איננו עדין, כי עד שהפעם עושה בו רשם, לא יצא מכלל כעסו.

ויש עוד פחות מזה, והוא, שקשה לכעס וכעסו לא להשחית ולא לכלה, אלא כעס מועט, וכמה זעמו? רגע ולא יותר, דהינו, משעה שהפעם מתעורר בו בטבע עד שגם התבונה תתעורר כנגדו, והוא מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (שם): "קשה לכעס ונוח לרצות". הנה זה חלק טוב ודאי, כי טבע האדם מתעורר לכעס, ואם הוא מתגבר עליו, שאפלו בשעת הכעס עצמו לא יבער הרבה, ומתגבר עליו שאפלו אותו הכעס הקל לא יעמד בו זמן

3. להתפייס.

4. רצה לומר, כל עוד הכעס.

גָּדוֹל אֶלֶּא יַעֲבֹר וַיִּלֶּף, וְדָאֵי שְׂרָאוּי לְשִׁבַּח הוּא, וְאָמְרוּ
זְכוֹנָם לְבִרְכָה (חולין פט א): "תִּלְהָ אֶרֶץ עַל בְּלִימָה" (איוב כו
ז) - "עַל מֵי שְׁבוּלִים פִּיּו בְּשַׁעַת מְרִיבָה", וְהֵינּוּ שְׂכָבָר נִתְעוֹרָר
טַבְעוֹ בְּכַעַס וְהוּא בְּהִתְגַּבְּרוֹתוֹ בּוֹלֵם פִּיּו.

אָמְנָם מִדָּתוֹ שֶׁל הַלֵּל הַזֶּקֶן עוֹלָה עַל כָּל אֱלֹהִים, שְׂכָבָר לֹא
הָיָה מִקְפִּיד עַל שׁוֹם דָּבָר וְאֶפְלוּ הִתְעוֹרְרוֹת שֶׁל כַּעַס לֹא
נַעֲשֶׂה בּוֹ (שבת ל ב), זֶה הוּא וְדָאֵי הַנְּקִי מִן הַכַּעַס מְכַל וְכָל.
וְהֵנָּה אֶפְלוּ לְדָבָר מַצּוּהַ הַזְּהִירוֹנוֹ זְכוֹנָם לְבִרְכָה שֶׁלֹּא
לְכַעַס, וְאֶפְלוּ הָרַב עִם תְּלַמִּידוֹ וְהָאֵב עִם בְּנוֹ⁵, וְלֹא שֶׁלֹּא
יִיָּסְרָם, אֶלֶּא יִיָּסְרָם וַיִּיָּסְרָם, אֶךָ מִבְּלִי כַּעַס, כִּי אִם לְהַדְרִיף
אוֹתָם בְּדֶרֶךְ הַיִּשְׁרָה, וְהַכַּעַס שֶׁיִּרְאֶה לָהֶם יִהְיֶה כַּעַס

5. אולי כיוון הרמח"ל למקורות דלקמן: "אמר רבי חייא בר אבא: אפילו
האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה
את זה, ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר (במדבר
כא יד): "את והב בסופה", אל תקרי 'בסופה' אלא 'בסופה'" (קידושין ל
ב); "ואמר רבא: האי צורבא מרבנן דרתח - אורייתא הוא דקא מרתחא
ליה, שנאמר (ירמיה כג כט): "הלוא כה דברי כאש נאם ה'". ואמר רב
אשי: כל תלמיד חכם שאינו קשה כברזל - אינו תלמיד חכם... אמר
רבינא: אפילו הכי, מיבעי ליה לאיניש למילף נפשיה בניחותא (תרגום:
אף על פי כן ראוי לאיש ללמד בנחת), שנאמר (קהלת יא ז): "והסר כעס
מלבך" וגו' (תענית ד א); "וילמד עצמו שלא יכעוס, ואפילו על דבר
שראו לכעוס עליו" (רמב"ם הל' דעות, ב ג).

הַפְּנִים, לֹא כַעַס הַלֵּב. וְאָמַר שְׁלֹמֹה (קהלת ז ט): "אַל תִּבְהַל
בְּרוּחַךְ לְכַעֵס כִּי כַעַס בְּחִיק כְּסִילִים יִנּוּחַ". וְאָמַר (איוב ה
ב): "כִּי לְאֵוִיל יִהְרַג כְּעֵשׂ⁷". וְאָמְרוּ זְכָרוֹנָם לְבָרְכָה (עירובין
סו ב): "בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים הָאָדָם נִפְרָ - בְּכֹסוֹ, בְּכִיסוֹ,
בְּכַעְסוֹ"⁸.

-
6. על פי משנה תורה לרמב"ם, הלכות דעות ב ג; ו י.
7. "אויל הוא המסתפק בחוקי החכמה ובפינות האמונה, כמו שהתבאר בספר משלי, והוא מלא כעס על הנהגת העולם, כמו שכתוב (משלי יד כט) "וקצר רוח מרים אגלת", קצר אפים יעשה אולת, שהוא אינו מושל ברוחו... והכעס יהרוג את האויל דרך עונש על שמכעיס את ה" (מלבי"ם).
8. בכוסו - "אם דעתו מיושבת עליו ביינו"; בכיסו - "כשנושא ונותן עם בני אדם, אם באמונה הוא עושה"; בכעסו - "שאינו קפדן יותר מדאי" (רש"י).

רבי אליעזר פאפו

פלא יועץ, ערך כעס

ידוע חמור הפעס, כּמָה החמירו בַּש"ס ובזֶהר הקדוש
ובכְּתָבֵי הָאָר"י ז"ל, תּסַמַר שַׁעֲרַת אָנוּשׁ, ולפִי חמור שָׁבוּ,
הָאִישׁ הַחֶפֶץ חַיִּים וַיֵּשׁ לוֹ טֵבַע וּמִדַּת הַכַּעַס לוֹ, בְּכּוּחַ יִגְבֹּר
בְּרוּב עַז וְתַעֲצוּמוֹת לְגִזְרֵי בַעֲצָמוֹ גְּדָרִים וְסִיגִים לְמִשְׁךְ
עֲצָמוֹ וּלְהַצִּיל נַפְשׁוֹ מִרְדַּת שַׁחַת וּבְתַחֲבוּלוֹת יַעֲשֶׂה
מִלְחָמָה שְׁלֵא לְבוֹא לְכָלֵל כַּעַס, וְהַגְּדֵר הַגְּדוּל: שְׁיִרְשֵׁם
בְּכֶתֶב וַיִּלְקֹט כָּל מֵאֲמָרֵי רַבּוֹתֵינוּ זְכוּרָנָם לְבָרְכָה בַּש"ס
וּמְדַרְשִׁים וְזֶהר הַקְּדוֹשׁ וּדְבָרֵי הָאָר"י ז"ל וַיְהִי לְזִכְרוֹן
בְּעֵינָיו וּבֵהֶם יִהְיֶה מְדֵי יוֹם לְמַעַן יֵרָא וַיִּפְחַד וַיִּחָזֵר
לְאַחֲרָיו וַיִּרְגִּז יֵצֵר הַטּוֹב עַל יֵצֵר הָרַע (ברכות ה א). אִי אֶזֶל
[-אם נרגע כעסו] - מוטב, וְאִם לֹא - יִקְנֵס עֲצָמוֹ עַל כָּל פַּעַם
שְׁכּוֹעֵס בְּמַעוֹת [-כסף שׁייתן לצדקה] או תַּעֲנִיּוֹת. וְאִם לֹא יוּכַל
עֲצוֹר בְּרוּחוֹ מִלְּכַעוֹס [בנפשו פנימה], עַל כָּל פָּנִים יִשְׁמֹר לְפָיו
מִחֲסוּם מִלְּדַבֵּר בְּשַׁעַת כַּעֲסוֹ מְטוֹב עַד רַע כּוֹ וַיִּתֵּן אֶל לְבוֹ
[-וידבר לעצמו ויאמר]: אֵיךְ יִכְעַס עַל זוּלָתוֹ שֶׁגָּמְלוֹ רָעָה וְלֹא
יִכְעַס עַל עֲצָמוֹ שֶׁגוֹרֵם רָעָה לְנַפְשׁוֹ וּמְנַפֵּשׁ עַד בְּשׂוֹר יִכְלֶה
בְּכַעֲסוֹ?! וַיִּחְשַׁב מָה הוּא וּמָה חַיָּיו וְשֶׁהַכְּבוֹד וְהַקְּלוֹן וְכָל
עֲנִינֵי הָעוֹלָם הַזֶּה הַכָּל הַבָּל, הַבָּל הַבָּלִים מַעֲשֵׂה תַעֲתוּעִים,
וְשִׂאֵין אָדָם נוֹקֵף [נחבל ב] אֲצַבְעוֹ מִלְּמַטָּה [-בעולם הזה] אֲלֵא
אִם כֵּן גּוֹזְרִין עָלָיו מִלְּמַעְלָה [בשמים], "מָה יִתְאוּנָן אָדָם חֵי

[כלפי ה']? [אלא יתאונן] **גְּבַר עַל חֲטָאֵיו**" (איכה ג לט), **וְשָׂאִין אָדָם נוֹגַע בְּמָה שְׂמוּכָן לַחֲבֵרוֹ** [מן השמים] (יומא לח ב) **וְש"דָּרָךְ** [שבוחר בה] **אִישׁ** [לחיות לפיה] **יִשָּׂר בְּעֵינָיו**" (משלי כא ב) וְ[לכך] **אֵין לְהַאֲשִׁימוּ וְלַכְעַס עַל חֲבֵרוֹ** [אלא לדונו לכף זכות] - **כְּהֵנָּה מַחֲשָׁבוֹת טְהוֹרוֹת הַחַי יִתֵּן אֶל לְבוֹ לְפִי הָעֲנִין שְׁגוֹרָם לֹו כְּעַס** [כדי] **לְהַסִּיר כְּעַס מִלְּבוֹ וּלְהַעֲבִיר רָעָה מִבְּשָׂרוֹ, וְאִם רֵאשִׁיתוֹ מִצָּעַר עַד שִׁירְגִיל - סוֹף שֶׁהֶרְגֵּל נַעֲשֶׂה לֹו טָבַע טוֹב. וְאֵין לְשַׁבַּח לְמִי שָׂאִין לֹו מְקוֹם [-סיבה] לְכַעַס וְלֹא עַל מֵה לְכַעַס וְאֵינוֹ כּוֹעֵס, אֶלֶּא חוֹבֵת גְּבָרָא שְׂאָךְ שִׁישׁ לֹו טַעַם מִסְפִּיק לְכַעַס גַּם כְּעַס - יִכְבֹּשׁ כְּעַסוֹ. וְאִם יִצְטָרֵךְ לְזָרֵק מְרָה עַל בְּנָיו וְכִדּוּמָה לֹא יַעֲשֶׂה [זאת] אֶלֶּא לְפָנִים [הכוונה, כעס הַפְּנִים, כעס חיצוני, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות דעות, ב ג)].**

הרב יעקב משה חרל"פ

שמונה פרקים לרמב"ם, פרק ב אות ב

וְהִנֵּה, כְּמוֹ שֶׁחָרַד הָאָדָם עַל הַחַיִּים הַחוּמְרִיִּים שְׁלוֹ, שְׁלֵא יָמוּת,
כֵּן חָרַד הָאָדָם עַל הָאֱמוּנָה שְׁלֵא תֵאבֵד מִמֶּנּוּ, כִּי הָאֱמוּנָה
הִיא הַחַיִּים עֲצָמָם, צְדִיק בְּאֱמוּנָתוֹ יַחִיה, וְכֹל מֵהַלְכֵי הַחַיִּים
תְּלוּיִים בְּאֱמוּנָה וְשִׁמְבֻלְעֵדֵי אֱמוּנָה לֹא הִיָּה הָעוֹלָם מִתְקִיָּם
גַּם בְּמוֹבְנֵי הַחוּל, מִשּׁוּם שֶׁלֹּא הִיָּה אִף אֶחָד נוֹתֵן אֱמוּן בַּחֲבֵרוֹ,
וְאִין כָּל מְקוֹם בְּלֹא אֱמוּנָה לְמִסְחָר וּלְחַיִּים חֲבֵרוֹתִיִּים -
חֲבֵרוֹתִיִּים בְּלִשׁוֹנֵנוּ כו' וְעַל כֵּן הָאֱמוּנָה הִיא חֶלֶק מִסְדְּרֵי הַחַיִּים
הַחֲבֵרוֹתִיִּים, וְלִזְאֵת - רָצָה לוֹמַר וּלְכֵן - הָאָדָם חָרַד עַל הָאֱמוּנָה
שְׁלֵא תֵאבֵד מִמֶּנּוּ כְּמוֹ שֶׁחָרַד עַל הַחַיִּים. אֲלֵא שְׂאִינְנוּ דוֹאֵג
וְחָרַד כִּי אִם עַל הָאֱמוּנָה הַפְּרִטִית שְׁלוֹ בַּחוּגוֹ הַצָּר, הַמְקִיִּימַת
וְהַמְעַמִּידָה אֶת חַיֵּי הַחוּמְרִיִּים, שְׁלֵא נֵאבְדָה עֲדִין מִמֶּנּוּ, שְׁעֲלִיהָ
הוּא דוֹאֵג שְׁלֵא תִנְטַל מִמֶּנּוּ, וְאִינְנוּ דוֹאֵג עַל הַתְּרַחֲבוּתָהּ
וְחִזּוּקָהּ [רָצָה לוֹמַר לְהַרְחִיבָהּ וּלְחַזְקָהּ] כֻּלְפֵי עוֹלָם וּמְלוֹאוֹ וְכֻלְפֵי בּוֹרָא
עוֹלָם.

וּבְאֵמַת אִם הָאָדָם הִיָּה יוֹדֵעַ בְּשֵׁרְשֵׁי הָאֱמוּנָה, רָצָה לוֹמַר, אִם
הָאָדָם הִיָּה מִבִּין מֵאִין נוֹבַעַת הָאֱמוּנָה, וְאִיָּהּ הִיא צוֹמַחַת וּמִתְגַּדֶּלֶת
אֲצֵלוֹ, הִיָּה מִתְיַחַס אַחֲרַת לְכֹל הַדְּבָרִים הַגּוֹרְמִים חִזּוּק
אֱמוּנָה כְּמוֹ תוֹרָה, קוֹרוֹת עִם יִשְׂרָאֵל וּפְלֵאֵי הַבְּרִיאָה, וְהִיָּה מְרַבָּה
בְּאֲמָצְעִים גְּדוֹלִים הַמְּחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה הַקִּיִּימַת שֶׁבִּקְרָבוֹ

**שְׁלֹא תִתְרוֹפֵף וְעוֹד תִּתְרַחֵב וְתִתְגַּדֵּל, וְהָיָה מִרְחִיק עֲצָמוֹ
כַּמִּטְחוֹי קִשְׁת מִכָּל הַדְּבָרִים הַמְּחַלְשִׁים אוֹתָהּ וְהַזֹּרְקִים בָּהּ
חֲצִים לְדַחוּתָהּ מֵעָלָיו.⁹**

**וְיִסוֹד הַיְדִיעָה בַּחֲכַמַת הָאֱמוּנָה הִיא שְׁלֹא כְּפִי שְׂדָמוֹ בּוֹדִים
מְלַבְּבִים כִּי הָאֱמוּנָה הִיא אַחַת מִחוּשֵׁי הָאָדָם, וְלֹא כָּל אָדָם
זוֹכֶה לְחוּשׁ הַזֶּה בְּמִלּוּאוֹ. שֶׁקֶר הַדְּבָר, לֹא הָיָה וְלֹא יִהְיֶה.¹⁰**

9. כתב מרן הראי"ה קוק זצ"ל (אורות האמונה): קטני אמונה הם הטפשים שבעולם. כי על מי נופלת היא האמונה, על פליאות טוב גדולת אור אין סוף, ומה יסכן לאדם לתן גבול וקצב לאמר עד כאן יאמין, ולא יותר?! על כן כל יסוד החיים הרוחניים וגבורתם העליונה, תלוי בכח אמונה שאין לה סוף ותכלית כלל, אמונה במקור יסוד מקור הכל, באין מדה וקצבה. והיא מעוררת את כל החיים ואת כל הטוב בעולם, והיא משתלשלת בכמה השתלשלאות, יורדת ומתלבשת בכמה לבושים והסברות, עד אשר היא לתוכן של האמונה המתהלכת עם החיים, המבססת בסיסים לדתי קודש, ומחוללת תכונות של יראת שמים וחכמת אלקים בעולם. כו' ומוצאים אנו בזה, שהאמונה והקדושה הוא יסוד ושורש הכל, והוא מלא עצמיות, ונותן חיים ותקווה, בניין והתקיימות, הרבה יותר מכל תוכן תרבותי מוסרי שהאדם יכול לסמונו. אמנם להיות מוכשר לחיים כאלה, שעל-פי היסוד העליון הם מכוננים, צריך על-זה מחצב עם מיוחד, וזהו הרז העליון שבאומת ישראל.

10. ובסגנון מרן הראי"ה קוק זצ"ל (מאמרי הראי"ה, מאורות האמונה): "האמונה אינה לא שכל ולא רגש, אלא גילוי עצמי היותר יסודי של מהות הנשמה, שצריך להדריך אותה בתכונתה. וכשאינן משחיתים את דרכה הטבעי לה, איננה צריכה לשום תוכן אחר לסעדה, אלא היא מוצאה בעצמה את הכל. בעת החלש אורה, אז בא השכל והרגש לפנות לפניה דרך. וגם אז צריכה היא לדעת את ערכה, שלא משרתיה השכל והרגש הם הנם עצמותה. כו' ומה שאומרים 'חוש האמונה' או 'רגש האמונה', וקל

הָאֱמוּנָה הַיְשָׁרָה הַיְשָׁרָה הַיְשָׁרָה, עַל שְׂדֵה הַמְּדוּת הַיְשָׁרָה
הָאֱמוּנָה הַיְשָׁרָה הַיְשָׁרָה הַיְשָׁרָה. לַמְּשַׁל, בְּלֹא מִידָה הַגּוֹנָה שֶׁל הַכֹּרֶת
הטוב כלפי כל מגמת הטוב בעולם כיצד יוכל האדם להאמין בה' המטיב
לאדם כל כך? וללא מידה הגונה של הודאה על האמת, כיצד יוכל האדם
להתכחש לנטייתו הטבעית לראות את הסדר המופלא שבבריאה, אשר
ממנו נגזר שיש מי שסידר את כל היופי הקיים.

לכן, **אִם תִּרְאֶה אָדָם שֶׁהוּא בְּעַל מְדוּת מְשַׁחֲתוֹת, אַף עַל פִּי**
שֶׁתִּרְאֶה אוֹתוֹ לִפִּי הַסַּמָּנִים הַחִיצוֹנִיִּים שֶׁלוֹ, כְּמוֹ כִּיפָה וּלְבוּשׁ 'דְּתִי',
כְּמֵאֲמִין גָּמוּר, דַּע כִּי הָאֱמוּנָה רְחוּקָה הִיא מִכְּלִיּוֹתָיו וְאֵל לְבוֹ
לֹא בָּאָה. כי אמונה משמעותה הידמות לבורא שהוא טוב, חנון ורחום,
ושמידות אלו הן מגמת הבריאה, אותן עלינו להמשיך בחיינו אנו ועל
הסובבים אותנו.

וְאִם תִּרְאֶה אָדָם חֲלָשׁ בְּאֱמוּנָה, שֶׁמִּבְחִינַת הַהִכָּרָה שֶׁלוֹ, הוּא
מֵתִכַּחַשׁ וּמִסְרֵב לְהֵאֲמִין בְּבוֹרֵא עוֹלָם הַטּוֹב וְהַמְּטִיב, דַּע כִּי מְדוּתָיו
בְּשׂוֹרֶשׁן הֵן נִשְׁחָתוֹת, וְאַף אִם תִּרְאֶה אוֹתוֹ בְּהַתְּנַהּגוֹתוֹ כְּבַעַל

וחומר אם נאמר 'מדע האמונה' ו'שכל האמונה', הם דברים של שמות
מושאלים לבד, כי עצמות האמונה אינה שום דבר מהם, כי אם עליונה
מכל אלה, שאין בה מחסור מכל, שכוללת באחדות ושלמות עליונה את
התמצית היותר מובחר וחזק מכל הנ"ל". עד כאן לשונו. ובסגנון הרצי"ה
קוק זצ"ל: "יש אצל כמה אנשים נוסח טיפשי: "אתם המאמינים, טוב
לכם, לגבינו אין מה לעשות, אין לנו אמונה. מה אפשר לעשות? מי
שמרגיש מרגיש, אנחנו איננו מרגישים". זו תפיסה שטחית. אמונה היא
שכל, השכל היותר גדול, שכל אלוקי של דעת אלוקים. אמונה היא חיים"
(מילה כסלע, עמ' 16 פסקה ד).

מְדוֹת טוֹב וּמְטִיבוֹת, אֵין זֶה אֶלָּא מִחֲמַת הָרֶגֶל, שֶׁכֶּךָ הוֹרֵגל
מִקְטָנוֹתוֹ, וְכִךָ חוֹנֵךְ, לֵהיִוֵּת מִנוֹמֵס וּג'נְטִלְמָן, וְרָאָה שֶׁהִתְנַהֲגוֹת נְאוֹתָה זֹ
מִבִּיֵּאָה לוֹ תוֹעֵלֶת, וְעָלוּל לֵהיִוֵּת נֶהֱפֶךְ אָדָם זֶה בִּהִתְנַהֲגוֹתוֹ לְרִגְלֵי
הָרֶגֶלִים אַחֲרֵיִם, כְּמוֹ שֶׁקוֹרָה לְאָדָם לְאַחַר זְמַן כִּשְׁנִמְצָא בְּסִבִּיבָה לֹא
טוֹבָה, אוֹ בְּגִלְל מִקְרָה חֲרִיג, וְלִהִתְנַהֵג הַפּוֹךְ מִכֹּל מָה שֶׁהוֹרֵגל.

כִּי הָאֱמוּנָה הִיא קְשׁוּרָה בְּמִדּוֹת וּמִשְׁפִּיעָה עֲלֵיהֶן לְטוֹב וּלְמוֹטֵב
כִּי בְּפִתְיָה כו' וְאִם רוֹצֵה אֶתָּה לְדַעַת מִיִּדַת הָאֱמוּנָה שֶׁל הָאָדָם
בְּבוֹרָא עוֹלָם דַּע לָךְ, כִּי **וּכְפִי טְהֵרַת מְדוֹתָיו שֶׁל הָאָדָם כֵּן הוּא**
חִזְק הָאֱמוּנָה שְׁלוֹ. וְכִפִּי שְׁכוֹתֵב הִיא קוֹק (אוֹרוֹת הַקּוֹדֵשׁ ג א ז):
"הַמוֹסֵר שֶׁל כְּפִירָה אֵינוֹ כְּלוּם, מִפְּנֵי שֶׁהַכְּפִירָה בְּעִצְמָה הִיא הַפֶּךְ הַצַּדִּיק
וְהַמוֹסֵר הַיְסוּדִי. וְנִמְצָא שֶׁהַכּוֹפְרִים שֶׁהֵם בְּעֵלֵי מוֹסֵר, נוֹבַע הַמוֹסֵר לֹא
מִכְפִּירֶתָם, כִּי אִם מִהִכְרַת הָאֱלֹקִים הַגְּנוּזָה בְּעוֹמֵק נִפְשָׁם, שֶׁהֵם אֵינֵם
מִכִּירִים אוֹתָהּ". וְאִם תִּמְצָא אָדָם הַמְּגִדִיר עֲצָמוֹ כְּשׁוֹמֵר מִצְוֹת אֶךְ נוֹפֵל
בְּמִדּוֹת רַעוּת שֶׁל קְנָאָה, לְשׁוֹן הָרַע, שְׁנֵאָה וְתַחֲרוּת, דַּע לָךְ שֶׁמִּיִּדַת
הָאֱמוּנָה שְׁלוֹ חֲלָשָׁה מְאוּד עַד כְּדֵי בַחֲיִנַת (יִשְׁעִיהוּ כֵּט יג) "בְּפִיּוֹ וּבְשִׁפְטָיו
כְּבָדוֹנֵי וְלִבּוֹ רַחֵק מִמֶּנִּי". וְהִיא רִצּוֹן ה' יִתְבַּרֵךְ יִשְׁמַנּוּ מִן הַמַּאֲמִינִים בּוֹ
בְּאֵמֶת.

